



FRAZELOGIYA FANINING SHAKLLANISHI VA UNING
TILSHUNOSLIKDA TUTGAN O'RNI

Qilichova Ruxshona

Annotatsiya. *Ushbu maqolada frazeologiya fanining shakllanish jarayoni, uning tilshunoslikdagi o'rni va boshqa sohalar bilan aloqadorligi tahlil etiladi. Jahon va o'zbek tilshunosligida frazeologik birliklarning o'rganilishi, ularning leksik, semantik hamda grammatik xususiyatlari yoritiladi. Shuningdek, frazeologiya fanining hozirgi davrdagi rivojlanish yo'nalishlari haqida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *frazeologiya, frazeologik birlik, idiomatika, frazemika, turg'un birikma, tilshunoslik.*

Ma'lumki, tilshunoslik fanining muhim sohalaridan biri — frazeologiya, ya'ni turg'un birikmalar haqidagi fandır. Frazeologiya dastlab leksikologiya tarkibida o'rganilgan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan uning mustaqil fan sifatidagi mavqei mustahkamlandi. Chunki frazeologik birliklar faqat so'zning leksik ma'nosini emas, balki xalqning mentaliteti, madaniy qadriyatlari va dunyoqarashini ham aks ettiradi. Frazeologiyani o'rganish obyekti — bu turg'un so'z birikmalari, ularning ma'no ko'chish xususiyati va grammatik tuzilishidir. Bunday birikmalar ko'pincha ko'chma ma'noda qo'llanadi va tilda tasviriy ifoda vositasi sifatida xizmat qiladi.

Frazeologiya mustaqil yo'nalish sifatida XIX asr oxiri — XX asr boshlarida shakllandi. Bu jarayonda rus tilshunoslari E.D. Polivanov, A.V. Kunin, V.V. Vinogradov kabi olimlarning ishlari muhim ahamiyat kasb etdi. Ularning tadqiqotlarida frazeologik birliklar leksikologiya va sintaksisdan alohida o'rganilishi zarurligi ta'kidlangan. O'zbek tilshunosligida esa bu sohaning poydevorini Sh. Rahmatullayev yaratgan. U o'zbek tilidagi turg'un birikmalarni tizimli tahlil qilib, frazeologiyani mustaqil fan sifatida e'tirof etgan. Shuningdek, G'. Salomov, A. Mamatov, B. Yo'ldoshev singari olimlar frazeologik birliklarning semantik turlari, ularning milliy xususiyatlarini o'rganish bo'yicha muhim ishlar olib borganlar.

A.V. Kunin frazeologiyani uch asosiy bo'limga ajratgan:

1. Frazeologiya (idiomatika) – ma'nosi ko'chma bo'lgan turg'un birikmalarni o'rganadi. Masalan, ko'ngli tog'dek, ko'z yumdi kabi iboralar.

2. Idiofrazeomatika – qisman ko'chma, ammo tarkibidagi so'zlar o'z ma'nosini saqlab qolgan birikmalarni o'rganadi. Masalan, og'ir mehnat, shirin so'z.

3. Frazeomatika (frazemika) – tarkibiy qismlari o'zaro mustahkam bog'langan, biroq ko'chma ma'noga ega bo'lmagan birikmalarni o'rganadi. Masalan, mehnat kuni, xalq bayrami kabi so'z birikmalari.





TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR



Bu uch yo'nalish frazeologiyaning ichki tizimini, ularning semantik murakkablik darajasini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Frazeologik birliklar tilda ifoda boyligini, emotsional ta'sirchanlikni ta'minlaydi. Har bir xalqning frazeologizmlari o'ziga xos madaniy kod vazifasini bajaradi. Masalan, o'zbek tilidagi og'zi qulog'ida iborasi quvonchni bildirsa, ingliz tilidagi to be on cloud nine iborasi xuddi shu ma'noni anglatadi. Frazeologiyaning lingvokulturologiya, semantika va stilistika fanlari bilan aloqasi ham beqiyosdir. Frazeologik birliklar matn uslubini boyitadi, milliylik va obrazlilikni kuchaytiradi. Shu sababli, frazeologiya nafaqat nazariy, balki amaliy tilshunoslikda ham muhim o'rin tutadi.

Frazeologiya bugungi kunda tilshunoslikning yetuk va mustaqil yo'nalishlaridan biri sifatida shakllangan. U tilda so'z boyligini, ifoda go'zalligini, xalq tafakkurining boyligini namoyon etadi. Frazeologik birliklarni chuqur o'rganish tilni to'g'ri, ravon va ifodali qo'llashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rahmatullayev Sh. O'zbek frazeologiyasining ba'zi masalalari. – Toshkent: O'qituvchi, 1966.
2. Kunin A.V. Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazyka. – Moskva: Vysshaya shkola, 1986.
3. Polivanov E.D. Vvedenie v yazykoznanie. – Moskva: Nauka, 2002.
4. Salomov G'. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan, 1989.
5. Mamatov A. Frazeologik birliklarning semantik tahlili. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2008.

